

Ungdom bør jobbe mer

Av Mats Kirkebirkeland, rådgiver i Civita

Innledning

Arbeid har en stor verdi, både for den enkelte og for samfunnet.

For den enkelte gir arbeid først og fremst en inntekt. Men dette er langt fra det eneste positive med arbeid. Det er veldokumentert at arbeid og helse er tett sammenknyttet. Ikke-sysselsatte eller arbeidsledige har statistisk sett dårligere helse enn de som er i arbeid.¹

Arbeid gir også læring og utvikling, bidrar til en strukturert hverdag, følelsen av at du bidrar og er til nytte, en følelse av tilhørighet, og at du fyller tiden med noe meningsfullt.²

For samfunnet betyr arbeidsinnsatsen store økonomiske verdier. Tiltak for å få flere i arbeid eller for å øke verdien av arbeidet, for eksempel gjennom utdanning eller produktivitetsvekst, har høy samfunnsøkonomisk lønnsomhet.³ Særlig gjelder dette tiltak som er rettet mot unge, hvor flere enn før står i fare for å bli satt varig utenfor arbeidslivet.⁴

Dette notatet ser på effekten og verdien av at ungdom får tidlig arbeidserfaring, enten gjennom deltidsarbeid eller sommerjobb. Konklusjonen er at tidlig arbeidserfaring har en rekke positive effekter for unge og for samfunnet.

Unge med yrkesinntekt har et høyere forbruk, har større spareevne og gjør det bedre på skolen. Det er også mye som tyder på at mangel på arbeidserfaring er en tidlig indikator på senere utenforskap og dårlig helse. Tidlig arbeidserfaring har positiv effekt på fremtidig inntekt og utdanning, særlig for jenter ved sistnevnte.

Derfor er det urovekkende at statistikken viser at færre unge enn før har yrkesinntekt. Det gjelder særlig blant guttene.

I de siste tiårene har det norske arbeidsmarkedet forandret seg mye. Det er høyere krav til kompetanse og produktivitet, samtidig som konkurransen i de delene av arbeidsmarkedet som unge tradisjonelt har hatt tilgang til, har økt.

De unge stiller også med et ekstra «handikap» i denne konkurransen, ved at arbeidsgiverne må forholde seg til strengere regulering når de ansetter unge.

Dette medfører at unge i dag møter et arbeidsmarked med høyere krav og økt konkurranse enn tidligere, samtidig som de har høyere inngangsbarrierer enn andre arbeidstakere.

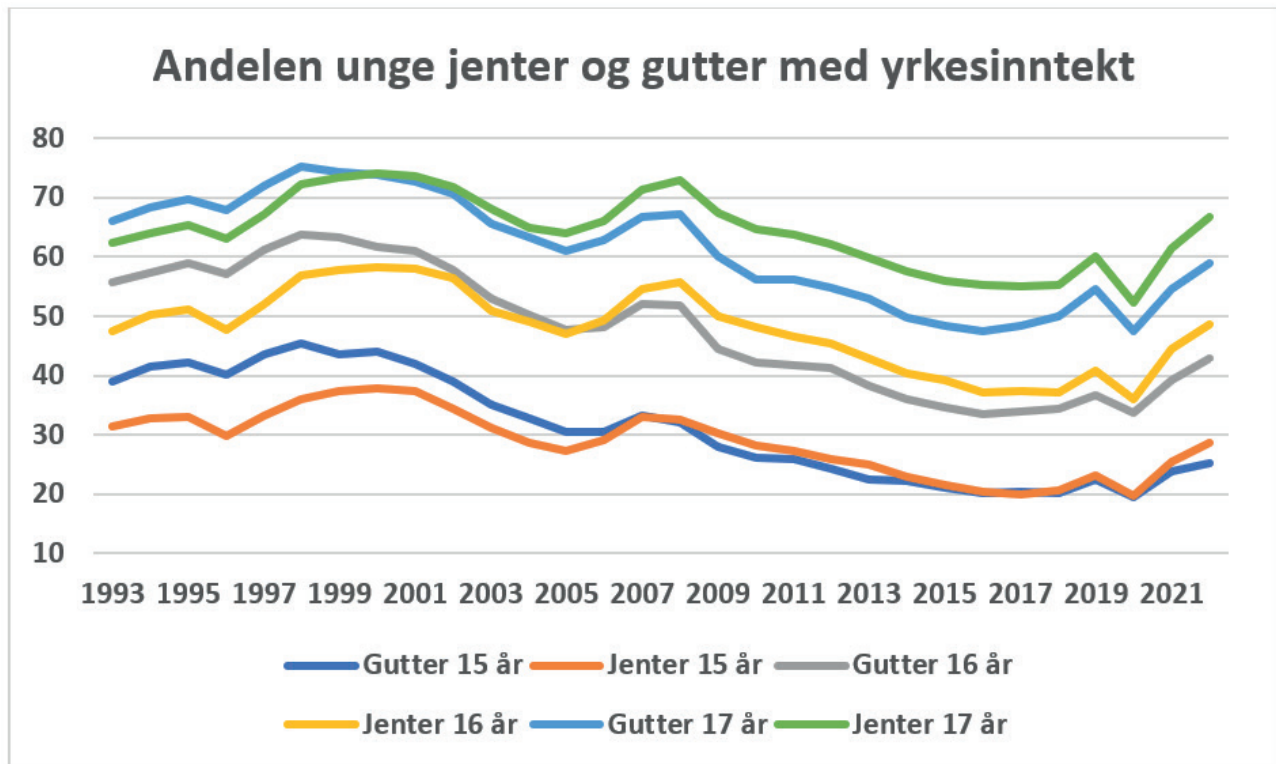
Gitt de mange positive effektene av tidlig arbeidserfaring for samfunnet og for den enkelte, er det gode argumenter for tiltak som kan øke andelen unge som får tidlig arbeidserfaring. Notatet fremmer derfor en rekke tiltak som kan bidra til å øke arbeidstilbudet og andelen unge som får tidlig arbeidserfaring.

Fakta og statistikk

Det føres ikke systematisk statistikk over antallet unge som er i arbeid på samme måte som det føres statistikk over voksne. En årsak er nok at ungdom som ikke er myndige, i utgangspunktet er under utdanning, og derfor ikke regnes som en del av arbeidsstyrken.

I 2017 publiserte imidlertid SSB en artikkel (Epland, 2017) som så på andelen ungdom som var registrert med yrkesinntekt i perioden 1993 til 2015, der artikkelforfatteren fant at stadig færre tenåringer har erfaring fra arbeidslivet.⁵

I grafen på neste side er det satt sammen statistikk over unges yrkesinntekt fra perioden som SSB-artikkelen dekker, samt statistikk for perioden frem til og med 2022, som ble tilsendt på forespørsel fra SSB.⁶

Figur 1: Kilde: Statistisk sentralbyrå. Innteks- og formuesstatistikk for husholdninger

Da viser statistikken (med unntak for det første pandemiåret i 2020) at andelen unge med yrkesinntekt har stabilisert seg siden 2015, mens andelen er noe økt i årene 2021 og 2022. Likevel er trenden over hele tidsperioden fortsatt at andelen unge med registrert yrkesinntekt er fallende.

Metode

I SSB-artikkelen over unges yrkesinntekt benyttes data for yrkesinntekter som er registrert på de unges selvangivelser. Det er en viss risiko for at statistikken undervurderer andelen unge som reelt sett utfører småjobber, for eksempel i løpet av sommerferien. Mange unge gjør forefallende arbeid (husmaling, plenklipping, barnepass osv.) hos foreldre, familie, naboer osv. mot betaling, uten at dette rapporteres på selvangivelsen.

I 2016 kan ungdom kan tjene inntil 6000 kroner for slike småjobber utført i andres hjem uten at det skal rapporteres i skattemeldingen. I tillegg er det nok en del underrapportering av beløp over 6000 kroner også.

Med forbehold for metodesvakheter er likevel trenden helt klart at færre unge har yrkesinntekt i dag enn tidligere. I neste del av notatet diskuteres mulige årsaker til denne utviklingen.

Årsaker til utviklingen

Epland (2017) presenterer en rekke hypoteser som kan forklare utviklingen.

Konjunkturer

Arbeidsmarkedet påvirkes av en rekke faktorer. Den viktigste er økonomiske konjunkturer. I oppgangskonjunkturer er etterspørselen etter arbeidskraft høyere, mens i nedgangskonjunkturer er etterspørselen lavere. Dette påvirker sysselsettingsnivået, både for voksne og ungdom.⁷

Epland (2017) peker på at andelen unge med yrkesinntekt var særlig høy på slutten av 1990-tallet, da den norske økonomien gikk godt, mens dette endret seg etter årtusenskiftet, da arbeidsledigheten økte noe. Videre kan man se en nedgang i andelen unge med yrkesinntekt i etterkant av finanskrisen i 2008 og videre frem mot oljekrisen i 2014.

Statistikken over andelen unge med yrkesinntekt i perioden mellom finanskrisen og oljekrisen, som viser fallende deltakelse, bryter med den økonomiske utviklingen generelt i Norge. Sammenlignet med andre vestlige økonomier kom norsk økonomi ganske raskt ut av finanskrisen, og fikk en ny oppgangskonjunktur som følge av høye petroleumspriser, frem mot oljekrisen i 2014. I denne perioden var arbeidsledigheten i den voksne befolkningen også relativt stabil (selv om sysselsettingsandelen falt).⁸

Så hvorfor faller da andelen unge med registrert yrkesinntekt i en høykonjunktur?

Innvandring

Epland (2017) peker på arbeidsinnvandring som en mulig forklaring. På slutten av 1990-tallet var det lav arbeidsinnvandring til Norge til tross for høykonjunktur. Dette bidro til at arbeidstilbudet for unge ble særlig godt i denne perioden. Men i perioden fra 2000-tallet og frem til pandemien har det vært høy arbeidsinnvandring til Norge.⁹

I samme periode har det også vært høy asyl- og flyktningeinnvandring.¹⁰

Ungdom har dermed fått økt konkurranse på arbeidsmarkedet.

Endringene i innvandring kan også forklare oppgangen i andelen unge med yrkesinntekt i pandemi-årene fra 2020 til 2022, hvor koronarestriksjoner og svakere valuta bidro til færre arbeidsinnvandrere til Norge.¹¹

Økt konkurranse fra arbeidsinnvandrere kan også forklare en annen vesentlig endring i andelen unge med yrkesinntekt i perioden. Den handler om kjønn.

Kjønnforskjeller

Mens en høyere andel gutter enn jenter hadde yrkesinntekt på 1990-tallet, er forholdet snudd på hodet fra rundt midten av 2000-tallet og frem til i dag.

Dersom man sammenligner utviklingen i andelen unge med yrkesinntekt med arbeidsinnvandringen og konjunktorene i perioden, er det mye som tyder på at unge gutter har blitt mer utsatt for

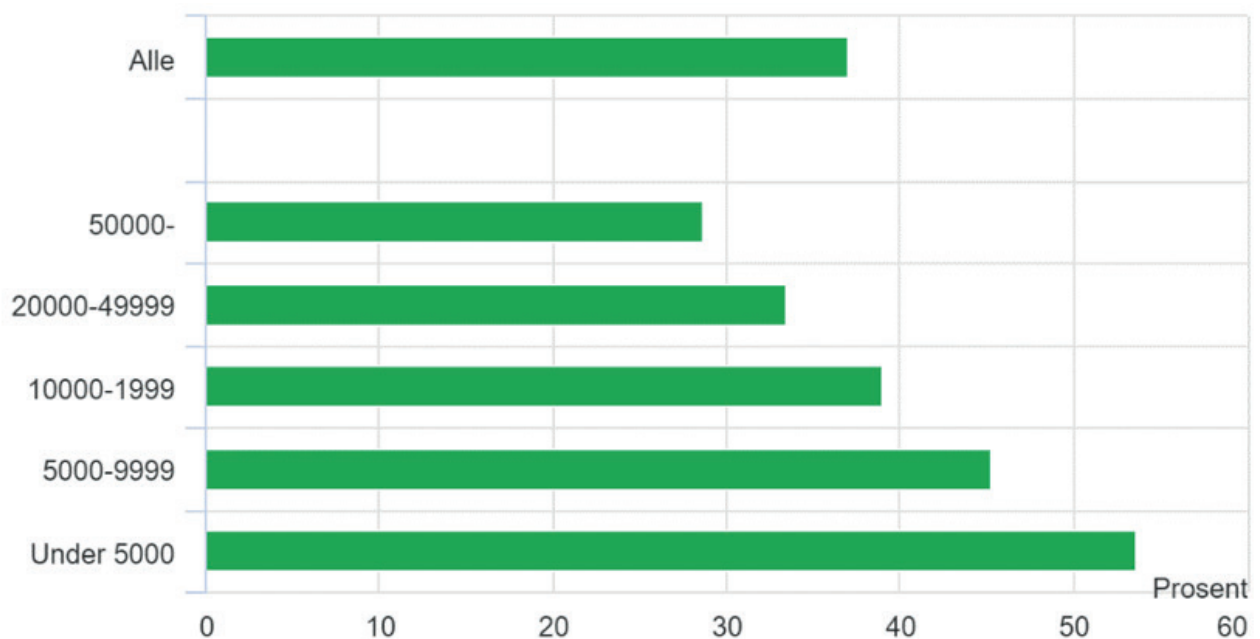
konkurranse fra innvandrere, men også mer utsatt for konjunktursykluser (som også påvirker arbeidsinnvandringen).

Ifølge en studie fra NOVA (Hyggen, 2013) arbeider unge voksne, særlig unge menn, i mer konjunkturutsatte deler av arbeidsmarkedet, samt i bransjer og stillinger som i større grad er preget av midlertidige kontrakter og tidsbegrenset arbeid.¹²

Det er også flere menn enn kvinner som er arbeidsinnvandrere fra EU/EØS-området til Norge. Dette påvirker nok arbeidstilbudet for unge gutter og jenter forskjellig, siden bransjer og sektorer som tradisjonelt har flere kvinner enn menn ansatt, er mer skjermet fra konkurranse fra arbeidsinnvandrere.¹³

Betydningen av geografi

Videre peker Epland (2017) på arbeidsinnvandring som en forklaring på at færre ungdommer i byene enn i distriktene har yrkesinntekt. Som man kan lese av figuren under, er den betydelige forskjellen mellom unges arbeidsmarkedsdeltakelse avhengig av om de er bosatt i urbane kommuner eller i distriktskommuner.

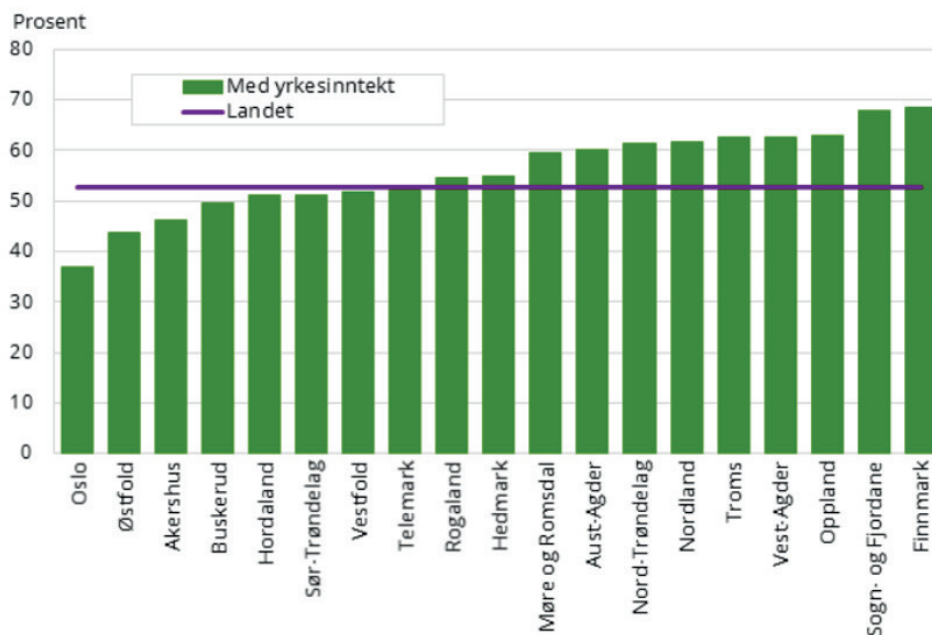

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Inntekts- og formuesstatistikk for husholdninger

Figur 2: Figuren er hentet fra Epland, 2017 (SSB).

Noe av det samme bildet gjelder for fylker, hvor andelen unge med yrkesinntekt var lavest i Oslo og «urbane fylker» som Østfold og Akershus, mens den var høyest i «distriktsfylkene», Sogn og Fjordane og Finnmark.

Andel 17-åringar med yrkesinntekt, etter bostedsfylke 2015

Kilde: Inntekts- og formuesstatistikk for husholdninger

Figur 3: Figuren er hentet fra Epland, 2017 (SSB).

En årsak til den lave andelen i Oslo kan trolig også forklares med den høye arbeidsinnvandringen fra Sverige på denne tiden. Bratberg og Raaum (2013) finner at antallet svenske ungdommer i alderen 17 til 25 år med arbeid i Norge økte fra 1300 tidlig på 1990-tallet til 28.000 i 2010.¹⁴

Unge svenske arbeidsinnvandrere skilte seg fra andre arbeidsinnvandrere, ettersom språkferdigheter gjorde at de ble sysselsatt innen varehandel, hotell og restaurant, som er typiske sommerjobber som mange norske ungdommer også konkurrerte om.

Det er også sannsynlig at ungdom i storbyene møter større konkurranse fra unge voksne og studenter, som oftere bor i storbykommuner enn i distriktene.

Det er altså mye som tyder på at både arbeidsinnvandring og konjunkturer har ulik påvirkning på unge gutter og jenter, samt unge i storbyene og i distriktene. Men det finnes også andre forklaringer på kjønnsforskjellene.

Kan ulik modenhet forklare kjønnsforskjellene?

Kjønnsforskjellene i favør av jentene bekreftes av annen statistikk. Det er for eksempel dokumentert betydelige kjønnsforskjeller innen skoleresultater og i utdanningsløpet. Ekspertutvalget som undersøkte kjønnsforskjeller i skole og utdanning, konkluderte med at årsakene til at jentene gjør det bedre enn guttene i skolen er usikre, men utvalget lanserte likevel to hovedhypoteser.¹⁵

Den ene hovedhypotesen er «modningshypotesen» (utviklingshypotesen). Denne hypotesen vektlegger at gutter og jenter utvikler seg i forskjellig tempo i barne- og ungdomsårene, hvor jentene, i gjennomsnitt, er litt mer modne enn guttene.

Kan det tenkes at flere unge jenter er, eller oppfattes å være, mer modne enn guttene i samme alder og dermed får bedre tilgang til arbeidsmarkedet som ungdom?

Modenhetshypotesen styrkes av en utvikling i det norske arbeidsmarkedet, der jobber i tertiærnæringen (serviceyrker), som ofte krever mer modenhet, utgjør en stadig større andel av det totale arbeidsmarkedet. Yrker i primær- og sekundærnæringene, som ofte krever mer manuelt arbeid og hvor gutter kan ha en større fordel enn jentene, er det blitt færre av.

Sårbarhetshypotesen

Den andre hovedhypotesen som ekspertutvalget trakk frem, var sårbarhetshypotesen. Denne hypotesen går ut på at gutter er mer mottakelige og sårbare for miljømessige risikofaktorer. Eksempler kan være skilsmisse blant foreldre, flytting til ny skole, mobbing og så videre.

I den siste tiden har politikere og forskere i økende grad vært opptatt av unge og unge voksne som faller utenfor samfunnet. Denne gruppen blir omtalt som «NEET» («not in education, employment, or training»), og kan bli brukt som et mål for «sårbarhet».¹⁶

Den siste statistikken om NEET-gruppen i Norge (Pettersen, 2023) finner at unge i denne gruppen utgjør omtrent 100.000 personer. Andelen unge i denne gruppen har vært relativt stabil og ligget på mellom 9 og 12 prosent av den totale ungdomspopulasjonen, som er blant det laveste i EU (Aamodt, 2022).¹⁷

Altså kan kanskje den lavere andelen unge gutter med yrkesinntekt også forklares med at en høyere andel unge gutter faller utenfor samfunnet generelt.

Men sårbarhetshypotesen forklarer ikke nødvendigvis utviklingen tilbake i tid, hvor en høyere andel gutter enn jenter hadde yrkesinntekt på 1990-tallet. Dette svekker sårbarhetshypotesen.

Betydningen av foreldrenes sosioøkonomiske bakgrunn

En annen hypotese som kan forklare nedgangen i andelen unge med yrkesinntekt i perioden, kan handle om foreldrenes inntekt og velstandsnivå. I takt med den generelle velstandsveksten i samfunnet, er det sannsynlig at unges forbruk i større grad finansieres av foreldre og familie enn tidligere.

Videre er foreldrenes gjennomsnittsalder ved fødsel blitt noe høyere siden 1990-tallet, noe som betyr at dagens unge har foreldre som befinner seg høyere på karrierestigen, har bedre økonomi og dermed kan bidra til å finansiere de unges forbruk mer enn før.¹⁸

Epland (2017) viser at en høyere andel ungdom fra husholdningene med de høyeste inntektene er registrert med yrkesinntekt, altså viser statistikken ikke noe støtte til hypotesen om at mer velstående foreldre reduserer unges tilbøyelighet til å skaffe seg yrkesinntekt.¹⁹

Foreldres yrkesdeltakelse har betydning for unges arbeidstilgang

Epland (2017) har også en hypotese om at ungdommer fra familier der begge foreldrene er i jobb, eller har høy sosioøkonomisk status, lettere kan skaffe ungdom sommerjobb eller deltidsjobb gjennom nettverk og bekjentskap. Denne hypotesen bekreftes ved andre inndelinger i statistikken.

For eksempel finner Epland at når hovedinntektstaker i husholdningen er trygdemottaker, har ungdommene en lavere andel (24 prosent) med yrkesinntekt, sammenlignet med ungdom som tilhører en husholdning der hovedinntektstaker er i jobb (38 prosent).

Arbeidsmarkedet for unge fungerer ikke godt nok

Hypotesen om at foreldres nettverk og bekjenskaper har stor påvirkning på unges tilgang til sommer- og deltidsjobber har også støtte i økonomisk teori.

Begrepet «signalling» er en idé innen økonomisk kontrakt-teori, hvor en aktør i markedet gir informasjon i form av «signaler» om seg selv til en annen aktør. Denne teorien er særlig sentral mellom partene i et arbeidsmarked.²⁰

Til forskjell fra andre markeder, med mye åpen og tilgjengelig informasjon om etterspørsel, tilbud og priser, er den samme informasjonen i arbeidsmarkedet mer begrenset og asymmetrisk. Dette bidrar til at arbeidsmarkedet er mindre effektivt enn andre markeder, hvor det er lettere for markedet å koordinere tilbud og etterspørsel, og dermed priser. For å få et mer effektivt marked benytter derfor aktørene i arbeidsmarkedet ulike former for «signalering» til hverandre for å forbedre koordineringen.²¹

En jobbsøker/arbeidstaker gir «signaler» i form av kvalifikasjoner (utdanning, karakterer, sertifisering) og erfaring (CV, referanser, anbefalinger), for å «signalisere» sin markedsverdi til mulige arbeidsgivere, som deretter må vurdere gyldigheten og verdien av disse signalene.

Et problem med arbeidsmarkedet for de unge, er at de – naturlig nok – har mindre erfaring og kvalifikasjoner som kan «signaliseres» til mulige arbeidsgivere enn det de voksne har. For arbeidsgiverne er det dermed enda vanskeligere å vurdere verdien og gyldigheten av de unges «signalverdier» sammenlignet med en voksen som har utdanning og arbeidserfaring.

Dette bidrar til at avstanden mellom tilbudet (unge arbeidstakere) og etterspørselen (arbeidsgivere) er større i arbeidsmarkedet for unge enn for voksne.

Ved hjelp av foreldre og familie kan avstanden mellom den unge arbeidssøkeren og mulige arbeidsgivere bli redusert. Foreldre kan for eksempel øke signalverdiene til den unge arbeidstakeren gjennom å benytte og låne bort sine egne «signalverdier» ved å gå god for den unges kompetanse, erfaring, oppmøte osv.

En stor andel av de ledige stillingene lyses aldri ut. Det er grunn til å tro at andelen stillinger som aldri utlyses – eller kanskje ikke engang er tenkt utlyst – er enda høyere for stillinger som er aktuelle for unge arbeidstakere. Altså er arbeidsmarkedet for unge i større grad «uformelt» sammenlignet med

det «formelle» arbeidsmarkedet for voksne. Da kan foreldre og familiers nettverk og bekjenskaper være av stor verdi for den unge jobbsøkeren.²²

Andre begrensninger i arbeidsmarkedet for unge

Det er også andre bestemmelser og reguleringer som gjelder for ungdom i arbeid som påvirker forholdet mellom tilbud og etterspørsel.

Unge i alderen 13 til 16 år som går på ungdomskolen kan kun utføre lett arbeid. Som eksempel trekker Arbeidstilsynet frem jobb som avisbud, kontor- og butikkarbeid. Unge under 15 år må ha skriftlig samtykke fra foresatte før de kan begynne i arbeid.²³

Videre er det spesielle lover og regler for arbeidstid for barn og ungdom under 18 år. Unge har for eksempel ikke lov til å jobbe overtid, og har strengere krav enn voksne når det kommer til pauser og fritid. Både foreldre og arbeidsgiver har straffeansvar, dersom regler som gjelder arbeid for barn og unge, blir brutt.²⁴

I tillegg til straffeansvaret risikerer arbeidsgivere som ansetter ungdom, omdømmetap. Aktører som LO bruker store ressurser på å kontrollere og føre tilsyn med bedrifter og arbeidsgivere som ansetter ungdom.

I 2023 fant LOs sommerpatrulje, som sjekker om reglene for ungdomsarbeid er fulgt, at halvparten av alle kontroller viste brudd på reglene. De siste årene ligger andelen brudd i de kontrollerte bedriftene på mellom 40 og 50 prosent.²⁵

Antallet og andelen brudd som LOs sommerpatrulje finner, kan virke urovekkende høy. Men bruddene er både alvorlige brudd (overtidsregler, manglende opplæring, feriepengar og pauser) til mindre alvorlige (brudd på kravet om vaktlistar, manglende informasjon om hvem som er verneombud, og brudd på personopplysningsregelverk (overvåking/kamera). Det er (heldigvis) færre av de mer alvorlige bruddene enn de mindre alvorlige.

Det er ingen tvil om at LOs sommerpatrulje bidrar til å avdekke alvorlige brudd på arbeidsmiljøloven, men vel så viktig er kontrollenes forebyggende effekt, blant annet gjennom opplæring for arbeidsgivere som ansetter unge.

Samtidig er det mulig å spørre seg om LOs sommerpatrulje – med tilhørende medieoppmerksomhet – også kan bidra til en oppfatning om at mye er galt på arbeidsplasser hvor unge har sommerjobb, og at det legges mindre vekt på den verdifulle erfaringen som sommerjobbene gir.

Det er mye som tyder på at arbeidsmarkedet for unge har en rekke begrensninger som reduserer tilgangen på arbeidsplasser og mulighetene til å få arbeidserfaring. En nøkkel for å øke andelen unge som får sommer- og/eller deltidsjobb, er derfor å redusere eventuelle unødvendige begrensninger. Dette belyses nærmere mot slutten av notatet.

Hvilke effekter har unge av tidlig arbeidserfaring?

Det er mange effekter av at unge får tidlig arbeidserfaring. Effektene kan være direkte eller indirekte og ha en effekt på både kort og lang sikt.

På kort sikt vil ungdom som har deltidsjobb eller sommerjobb, få en konkret yrkesinntekt som ung. Denne inntekten kan ungdommen benytte til forbruk eller sparing. På lengre sikt er en rimelig hypotese at unge med arbeidserfaring har større fordeler som voksne. Enten fordi de har spart mer enn ungdom som ikke har hatt en deltids- eller sommerjobb, men også fordi arbeidserfaringen som ung vil gi bedre muligheter og forutsetninger for jobb og utdanning som voksen.

I denne delen av notatet gjennomgås statistikk, studier og forskning som ser på effekter av at unge oppnår tidlig arbeidserfaring.

Metode

Et vanlig problem med å finne og måle effekter i forskning og statistikk handler om forskjellen mellom korrelasjon og kausalitet. Dette gjelder også for eventuelle effekter av tidlig arbeidserfaring.

Det er for eksempel rimelig å anta at personer som får tilgang til arbeidsmarkedet som unge, tilhører en gruppe av befolkningen som også vil ha god tilgang til arbeidsmarkedet som voksne. Det betyr at det er vanskelig å skille ut effekten av den konkrete arbeidserfaringen og/eller yrkesinntekten som den unge med deltids- eller sommerjobb får, fra de naturlige seleksjonsmekanismene som allerede eksisterer i en ungdomsgruppe.

Et konkret eksempel er helse. Det er rimelig å anta at personer med helseutfordringer som ungdom vil ha vanskeligere med å få tilgang til arbeidslivet, både som unge og voksne.

I denne delen av notatet, som gjennomgår statistikk og forskning som ser på ulike effekter av tidlig arbeidserfaring, er denne distinksjonen viktig å ha med seg.

Unge yrkesinntekt ligger under frikortgrensen

Den umiddelbare direkte effekten som ungdom oppnår ved å ha en yrkesinntekt, er den inntekten som den enkelte unge mottar for arbeidet som utføres.

I 2024 var frikortgrensen, som angir grensen for hvor mye en person kan tjene uten å betale skatt, på 70.000 kroner pr år.²⁶

Ifølge Epland (2017) var den gjennomsnittlige yrkesinntekten for en 17-åring på 29.000 kroner i 2015, mens de aller fleste (83 prosent) hadde en yrkesinntekt som var lavere enn datidens frikortgrense på 50.000 kroner.

For ungdom som var 15 og 16 år var den gjennomsnittlige yrkesinntekten enda lavere (14.000 og 20.000 kroner), og nesten alle hadde en inntekt som var lavere enn frikortgrensen.

Unge med yrkesinntekt har høyere forbruk og sparer mer

Selv om beløpene er små, og de fleste unge har en lavere yrkesinntekt enn frikortgrensen, betyr ikke det at de ikke er av betydning. Ungdom har, i likhet med voksne, et forbruk som er viktig for den enkelte.

Brusdal (2004) deler unges forbruk inn i flere ulike kategorier. Studien finner at unge som har lønnet arbeid har omtrent 25 prosent høyere forbruk enn unge som ikke har lønnet arbeid. Unge med lønnet arbeid har et høyere forbruk innen alle forbrukskategoriene, men det er særlig det sosiale- og nytelsesorienterte forbruket hvor forskjellene er størst, med henholdsvis 44 og 40 prosent høyere forbruk.

Det er store sosioøkonomiske forskjeller mellom unges tilgang til arbeidsmarkedet. De samme sosioøkonomiske forskjellene finnes også for unges inntekter fra andre kilder, for eksempel mottak av lommepenger.

For eksempel viser undersøkelser (Nordea, 2009) at ungdommer fra familier med god økonomi også får oftere lommepenger hjemmefra enn ungdom fra familier med dårligere økonomi.²⁷

Dette betyr at unge med yrkesinntekt, som i større grad har foreldre med god inntekt, har en ekstra fordel sammenlignet med ungdom uten yrkesinntekt. Disse ungdommene kan finansiere et høyere forbruk med yrkesinntekt, samtidig som de mottar mer penger hjemmefra.

Ungdommer med yrkesinntekt har også større evne til å spare. Dette bekreftes av undersøkelser som finner store forskjeller i andelen unge som sparer generelt (Nordea, 2009) og som sparer i aksjer og fond (KBNN, 2023).²⁸

I likhet med yrkesinntekt og forbruk, er det også noen sosioøkonomiske- og kjønnsforskjeller i unges sparing. For eksempel finner Nordea (2009) at unge gutter sparer til sertifikat, sykkel/moped, pc og mobil, mens unge jenter sparer til leilighet, utdanning, reiser og klær.

Videre har det blitt ganske velkjent at unge som sparer mest i BSU (Boligsparing for ungdom), har foreldre med høyere inntekt, og kommer fra de mest formuende hjemmene. I 2016 utgjorde verdien av skattefradraget som gikk til BSU-sparere, 1,3 milliarder kroner.²⁹

Unge med yrkesinntekt, som har større evne til spare, kan derfor forsterke forskjellene som voksne, for eksempel når det kommer til boligkjøp, hvor en høy andel får hjelp av foreldre til første boligkjøp.³⁰

Unge med yrkesinntekt har høyere inntekt som voksne

Men selv om unge med yrkesinntekt har et høyere forbruk og trolig også en større evne til å spare, er nok den mest verdifulle effekten av å ha yrkesinntekt som ung den konkrete arbeidserfaringen som den unge oppnår, og som gir fordeler i arbeidsmarkedet som voksen.

En SSB-artikkel (Epland, 2023) så nærmere på en slik langsiktig effekt. Artikkelen fulgte inntektsutviklingen til årskullet født i 1987 frem til de var 34 år i 2021, og finner en betydelig effekt av å ha arbeidserfaring som ung.

Menn som var registrert med yrkesinntekt som 17-åring, hadde en medianårslønn på 632.000 kroner i 2021, mens medianårslønnen var 535.000 kroner for de mennene som ikke hadde yrkesinntekt som 17-åring.

Det samme funnet gjelder for kvinner, men forskjellene for kvinner med og uten yrkesinntekt som unge er mindre, rundt 81.300 kroner ved 34-årsalderen, sammenlignet med 103.000 kroner for mennene.

Epland (2023) finner også de samme inntektsforskjellene for andre årskull, noe som innebærer at funnene synes å være ganske konsistente. Annen statistikk bekrefter funnene.

Norman og Hetland (2021) finner at unge som har opplevd utenforskap («NEET»), har et lavere inntektsnivå som unge voksne (23 år) enn unge som ikke har opplevd utenforskap. Inntektsnivået synker med antall episoder med utenforskap og varigheten av utenforskapet.

Det er altså betydelige inntektsforskjeller mellom unge voksne som hadde yrkesinntekt som unge og de som ikke hadde yrkesinntekt. Likevel er det vanskelig å vurdere om det er den konkrete arbeidserfaringen som er årsaken til inntektsforskjellene som voksne, eller om arbeidserfaring som ung fungerer mer som en indikator for hvordan det går som voksen.

Unge uten yrkesinntekt er en tidlig indikator på utenforskap

Det kan synes som at det i større grad er sistnevnte, altså at det å ikke ha yrkesinntekt som ung, er en tidlig indikator på utenforskap.

Når Epland (2023) ser på kvinner i et årskull som ikke var registrert med yrkesinntekt som 17-åringer, var 15 prosent av kullet heller ikke registrert med yrkesinntekt som 34-åringer. Tilsvarende var det kun seks prosent av kvinner med yrkesinntekt som 17-åringer som ikke hadde yrkesinntekt som 34-åringer.

For menn fra samme årskull var det en tilsvarende forskjell, hvor 13 prosent av menn uten yrkesinntekt som 17-åringer ikke hadde inntekt som 34-åringer, sammenlignet med fem prosent av mennene med yrkesinntekt som 17-åringer.

Norman og Hetland (2021), som så på utenforskap blant unge, finner videre en klar sammenheng mellom unge som ikke har opplevd utenforskap og høyere yrkesinntekt senere i livet.

Tidlig arbeidserfaring er ingen mirakelkur for å hindre utenforskap

Den norske statistikken viser altså en klar korrelasjon mellom manglende arbeidserfaring som ungdom og senere utenforskap. Men dette betyr ikke nødvendigvis at det er kausalitet.

I tillegg viser en del eldre internasjonale studier, omtalt i en norsk kunnskapsgjennomgang av Frøyland og Pedersen (2019), som er mer omtalt senere i notatet, at funnene er usikre og overdrevne.³¹

Kunnskapsgjennomgangen peker på enkeltstudier (Steinberg, 1982) som finner at betydningen av arbeidserfaring i form av sommerjobber eller deltidsarbeid for unge er overdreven. Dette gjelder særlig for arbeidspraksis som ikke i vesentlig grad bidrar til forbedring i utdanning, sosialisering og fremtidig inntekt for unge, slik mange hadde forhåpninger om. En årsak som blir diskutert i studien, handler om at arbeidet som tilbys unge ufaglærte, ofte er repetitivt og lite utfordrende, og dermed ikke bidrar til vesentlig læring og utvikling.

Frøyland og Pedersen (2019) nevner også enkeltstudier (Hardoy et. al., 2017), som viser at arbeidspraksis i seg selv ikke gir overgang til senere arbeid. Årsakene til dette er at arbeid også kan «fungere destruktivt, forsterke opplevelsen av å ikke mestre eller være direkte utnyttende dersom den unge settes til oppgaver han eller hun ikke mestrer, eller hos lite støttende og interesserte arbeidsgivere».

Men senere studier (Leonard, 1999; Leonard, 2002; Leonard, 2003) taler mot disse funnene, blant annet begrunnet med at arbeid ikke må vurderes etter voksnes referanserammer, og at selv «enkle arbeidsoppgaver» kan være krevende for unge.

Frøyland og Pedersen (2019) peker også på en rekke studier, både nyere og eldre, som finner at deltidsarbeid og sommerjobber i all hovedsak bidrar positivt (Herrygers og Wieland, 2017; Simpson et. al., 2018), og kanskje særlig for utsatte unge (Myers et. al., 2011).

Effektene av tidlig arbeidserfaring er altså noe usikre. Dette betyr at tiltak som direkte innrettes mot unge som er mer sårbare for utenforskap ikke er en «mirakelkur» som hindrer utenforskap eksplisitt. Men det er lite som tyder på at tidlig arbeidserfaring er særlig negativt heller. Snarere synes det å være tegn på positive effekter. Tiltak må derfor innrettes på en måte som ikke forsterker opplevelsen av utenforskap.

Yrkesinntekt og helse

Epland (2023), som så på de langsiktige inntektseffektene av å ha yrkesinntekt som ung, spekulerer i om forskjellen i inntekt blant de voksne kan forklares av helsemessige årsaker. Artikkelen finner for eksempel at gruppen som ikke hadde yrkesinntekt som 17-åring, hadde dobbelt så høy sannsynlighet for å ende opp som mottaker av uføretrygd som unge voksne, sammenlignet med de fra samme årskull som hadde yrkesinntekt som unge.

Dette bekreftes av Norman og Hetland (2021), som finner en sterk sammenheng mellom antall episoder av og lengde på utenforskap som ungdom og inntekter i form av helserelaterte ytelser som arbeidsavklaringspenger (AAP) og uføretrygd.

Men uhelse kan også direkte påvirke de unges tilgang til arbeidsmarkedet. For eksempel finner en internasjonal studie (Carter et al., 2010 og 2011) at tilgangen til sommerjobber og arbeidspraksis

er vanskeligere for unge med nedsatt funksjonsevne, hvor særlig unge med emosjonelle/adferdsutfordringer og lærevansker i mindre grad enn andre hadde sommerjobber.³²

Funnene bekrefter altså at manglende yrkesinntekt som ungdom kan være en tidlig indikator på uhelse og senere utenforskap.

Går arbeid ut over skoleresultatene?

Hvorvidt unge som har hatt yrkesinntekt, også har lengre utdanning som voksen er ikke nødvendigvis gitt.

En mulig hypotese kan være at unges tidsbruk på arbeid utenfor skoletiden, kan gå utover tiden de bruker på skolearbeid og lekser, eller at arbeid påvirker de unges skolegang på andre måter, for eksempel ved fravær eller trøtthet.

Videre kan det også tenkes at unge med arbeidserfaring i større grad foretrekker arbeidslivet fremfor skole, og dermed er mer tilbøyelige til å ta en kortere utdanning, for eksempel ved å velge yrkesfag, enn unge som ikke har yrkesinntekt.

Kunnskapsgjennomgangen til Frøyland og Pedersen (2019) finner delvis støtte for påstanden over, hvor det pekes på at arbeid parallelt med skolegang (mer enn 20 timer i uken) kan virke negativt for skolegang og videre karriere. Men å arbeide i en mer begrenset grad samtidig med skolegang virker, ifølge litteraturen, i hovedsak positivt inn på skolearbeid og videre karriere, spesielt for svakere elever.

Funnene er interessante, da den norske arbeidsmiljøloven har såpass strenge reguleringer for arbeidstider for å sikre og hensynta barn og unges skolegang. Ettersom funnene over er fra internasjonale studier, er det usikkert hvorvidt norske barn og unge arbeider såpass mange timer at det har negativ effekt på læring og tilstedeværelse på skolen. Videre arbeider de aller fleste unge i skoleferier, spesielt om sommeren. Selv da finner LOs sommerpatrulje svært få brudd på regelverk som var relatert til arbeidstid og mengde.³³

Unge med yrkesinntekt har lengre utdanning

Mye tyder altså på at skoleresultater og deltakelse ikke i særlig grad er skadelidende av at de unge jobber noe ved siden av skolen. Snarere tyder forskningen på det motsatte. Men betyr dette at tidlig arbeidserfaring også har positiv effekt for utdanning på lengre sikt?

Epland (2023) bekrefter at det er slike langsiktige utdanningseffekter. En lavere andel unge med registrert yrkesinntekt har grunnskole som høyeste fullførte utdanning, mens en høyere andel hadde høyere utdanning som høyeste fullførte utdanning.

Men artikkelen finner interessante kjønnsforskjeller. Nesten to tredjedel av kvinnene som var registrert med yrkesinntekt som ung, hadde universitet eller høyskole som høyeste fullførte utdanning, sammenlignet med rundt halvparten av kvinnene som ikke var registrert med yrkesinntekt

som ung. For menn med og uten registrert yrkesinntekt som ung var det derimot omtrent like store andeler (rundt 40 prosent) med universitet eller høyskole som høyeste fullførte utdanning.

En mulig forklaring på kjønnsforskjellene innen høyere utdanning kan henge sammen med at flere kvinner enn menn tar høyere utdanning, og at flere unge gutter velger yrkesfaglig videregående opplæring.

Samtidig finner Epland (2023) at flere jenter enn gutter fra årskullet var registret med yrkesinntekt som 17-åring. Lærlingkontrakter inngås som oftest etter to år på videregående skole, altså i det man fyller 18 år, noe som innebærer at statistikken er uavhengig av valg av videregående opplæring. Sånn sett kan det virke som at yrkesinntekt som ung er en klarere indikator for senere utdanningsutfall ved høyere utdanning for kvinner enn for menn.

Det er altså klare indikasjoner på at yrkesinntekt og arbeidserfaring gir en rekke positive utfall når det kommer til senere utdanningsløp, men at effekten varierer mellom gutter og jenter.

Tiltak som øker de unges arbeidserfaring og tilgang til arbeidsmarkedet, vil, som vist, være positive for individet og for samfunnet. I den siste delen av notatet gjennomgås slike tiltak.

Utforming av tiltak

Kunnskapsgjennomgang på vegne av bydel Gamle Oslo

En av bydelene i Oslo som særlig har satsset på å tilby sommerjobber til unge, er Gamle Oslo, som bestilte en kunnskapsgjennomgang (Frøyland og Pedersen, 2019) for å få mer kunnskap om deltids- og sommerjobb som virkemiddel i det forebyggende barne- og ungdomsarbeidet, og for å lære om hvordan bydelen kunne bruke arbeid som virkemiddel for å hindre utenforskap.

Bakgrunnen for kunnskapsgjennomgangen var at bydel Gamle Oslo anslo at rundt en tredjedel av de omtrent 3000 unge i alderen 14 til 23 år i bydelen manglet tilstrekkelig nettverk eller erfaringer som gjorde det mulig for dem å få tilgang til sommerjobber og deltidsjobber.

Kunnskapsgjennomgangen til Frøyland og Pedersen (2019), som gjennomgikk flere nasjonale og internasjonale studier på emnet, er derfor nyttig med tanke på å foreslå tiltak for å øke andelen ungdom som får arbeidserfaring og yrkesinntekt.

Mange av studiene i kunnskapsgjennomgangen er allerede nevnt tidligere i notatet. Men de mest sentrale funnene i gjennomgangen, med hensyn på å forslå tiltak, er foreløpig ikke nevnt.

Oppsummert peker Frøyland og Pedersen på at sommerjobb og tidlig arbeidserfaring har positiv betydning i de fleste studiene som har sett på effekter av tiltak. Men virkningen blir liten for hele ungdomsgruppen sett under ett. Det skyldes at det kun er en liten andel av ungdommene som får ta del i programmene og tiltakene.

Mye tyder derfor på at offentlige tiltak bør rettes mot gruppene av unge som er mest utsatt eller

har lavere sannsynlighet for å skaffe seg sommerjobb eller deltidsjobb selv eller gjennom foreldrenes nettverk og bekjentskaper.

Frøyland og Pedersen peker videre på «en tendens til at sommerjobb og arbeidserfaring betyr mer for de mest utsatte unge enn for unge generelt», og trekker særlig frem unge med funksjonsnedsettelse, hvor tidlig arbeidserfaring er en av de mest betydningsfulle faktorene med tanke på å få seg jobb senere.

Tiltak som trengs for denne gruppen unge, er imidlertid mer omfattende. Kunnskapsgjennomgangen viser at unge med ekstra behov trenger mer enn bare én jobb for å lykkes, men også støtte i overgangsfaser i ungdommens liv som helhet, som for eksempel velferds- og helsetjenester.

En annen viktig innsikt er at arbeid på vanlige arbeidsplasser (arbeidspraksis) som en del av skolefagene har positiv effekt på gjennomføring og senere arbeidskarriere.

Markedssvikter og andre begrensninger

Som allerede nevnt, har arbeidsmarkedet for unge en rekke begrensninger og reguleringer som gjør markedet mindre effisient enn andre markeder. Videre har unge fått økt konkurranse som reduserer arbeidstilgangen.

Selv om mange unge, på egen hånd eller ved hjelp av foreldre og bekjente, har tilgang til arbeidsmarkedet, er det likevel trolig at etterspørselen etter sommer- og deltidsjobber for unge er høyere enn antallet jobber som tilbys.

Det er derfor mye som taler for at arbeidsmarkedet for unge er et marked med visse former for markedssvikt. Utformingen av tiltak som kan øke de unges arbeidstilgang, må derfor innrettes på en måte som reduserer slike markedssvikter.

Sverige har for eksempel redusert arbeidsgiveravgiften med opp mot 50 prosent for aldersgruppen 19–26 år, hvor forskning viser at kuttene førte til en kraftig økning i sysselsettingen i aldersgruppen.³⁴

Redusert arbeidsgiveravgift for ungdom i Norge vil trolig ha en lignende effekt, spesielt for å øke arbeidstilgangen for unge i privat sektor, hvor ungdom, særlig unge gutter i storbyene, møter stor konkurranse fra arbeidsinnvandrere og studenter.

Men ettersom ungdomsgruppen er mangfoldig, bør tiltakene utformes på måter som treffer ulike grupper av ungdom. Kutt i arbeidsgiveravgiften vil treffe hele ungdomsgruppen, og ha særlig effekt for unge som allerede har, eller ville hatt, grei tilgang til arbeidsmarkedet fra før.

Derfor bør det også innføres tiltak som rettes inn mot unge med særlige utfordringer. Her spiller offentlig sektor en viktig rolle. Enten ved at de unge får direkte jobb i en offentlig virksomhet eller indirekte i en privat virksomhet, slik sommerjobbene som tilbys i regi av bydelene i Oslo kommune, er et eksempel på.³⁵

Ulike former for lønnstilskudd, arbeidsmarkedstiltak og statlige tilskudd for å tilby sommerjobber er andre eksempler på slike tiltak.

En fersk rapport fra Oslo Economics, på vegne av Arbeids- og inkluderingsdepartementet, konkluderte med at arbeidsmarkedstiltak som virkemiddel, spesielt lønnstilskudd, fikk flere i arbeid.³⁶

Offentlig sektor bør også i mye større grad ta på seg et samfunnsansvar ved å tilby stillinger for ungdom direkte i virksomhetene. Til sammen tilbyr Oslo kommune 4000 sommerjobber for unge i 2024. Men det er store forskjeller i antallet sommerjobber som kommunene tilbyr de unge.³⁷

Selv i Oslo kommune, som tilbyr flest sommerjobber av alle de store kommunene, var etterspørselen etter sommerjobber høyere enn tilbudet i 2023.³⁸

Da er det verdt å trekke frem andre kommuner, som for eksempel Aukra kommune, som lovet sommerjobb i inntil to uker til alle 10-klassinger som ønsket sommerjobb fra og med 2019.³⁹

Flere kommuner tilbyr i dag sommerjobber for ungdom mellom 16 og 18 år i sykehjem og lignende, blant annet for å avlaste ved ferieavvikling. Å tilby flere unge jobb i kommunale helse- og omsorgstjenester kan være særlig verdifullt for kommunene som sliter med rekruttering til en sektor som vil ha etterspørsel etter kvalifisert personell i fremtiden, men også for reelt å avlaste ansatte i en sektor som har høyt sykefravær, mange deltidsstillinger og mye bruk av vikarer.⁴⁰

Det samme gjelder i sykehussektoren, hvor det er svært ulik praksis mellom helseforetakene om hvorvidt man tilbyr ungdom under 18 år sommerjobber. Det er mange arbeidsoppgaver som kan utføres i helse- og omsorgssektoren som unge kan bidra til, uten at det går utover pasientsikkerheten.⁴¹ Videre bør andre statlige operative virksomheter og foretak, som for eksempel kulturinstitusjoner, også ta et samfunnsansvar ved å tilby sommerjobber for ungdom.

Innen andre deler av arbeidsmarkedet er det en rekke lovmessige bestemmelser som hindrer unge i å utføre en rekke jobber og arbeidsoppgaver.

For eksempel kreves det som regel at man må være over 18 år for å jobbe med barn, noe som hindrer ungdom fra å jobbe i barnehager og SFO.⁴²

En annen viktig sektor for unges tilgang til arbeidslivet er butikk- og serveringsbransjen. For å selge og servere lettere alkoholdige drikker må man være over 18 år, og 20 år for sterkere alkoholdige drikker. Dette reduserer unges attraktivitet i en svært viktig bransje for sommerjobber for ungdom.⁴³

Som nevnt tidligere i notatet, gjennomfører LOs sommerpatrulje årlige kontroller over brudd på arbeidsmiljøloven for ungdom i arbeid. Det er viktig å hindre utnyttelse av ung arbeidskraft og å avdekke alvorlige brudd ved unges ansettelsesforhold, men når rundt halvparten av alle kontrollene påpeker brudd, er det grunn til å stille spørsmål ved hvordan noen av punktene i dagens lovverk om arbeid for barn og unge praktiseres, eller om reglene er for strenge.

Hele 99 prosent av alle bedrifter i Norge klassifiseres som små og mellomstore bedrifter (med mindre enn 99 sysselsatte), hvor de aller fleste har 1–4 eller 5–9 sysselsatte. Det er også denne gruppen av bedrifter som i stor grad ansetter unge. Et strengt og komplisert lovverk for unge ansatte, som er vesentlig forskjellig fra øvrig lovverk for voksne ansatte, i tillegg til strenge straffereaksjoner (i form av bøter, straff eller medieoppslag), kan i vesentlig grad redusere tilbøyeligheten til å ansette ungdom for mange bedrifter.⁴⁴

Dagens lovverk bør trolig gjennomgås for å vurdere om alle bestemmelser er hensiktsmessige.

Til slutt bør tiltak som øker tilbøyeligheten for unge til søke seg til arbeidsmarkedet, undersøkes nærmere.

Epland (2017) fant at de aller fleste unge tjente under frikortgrensen på 50.000 kroner i 2015. I dag er frikortgrensen økt til 70.000 kroner. Det er viktig å opprettholde frikortgrensen på et nivå som bidrar til at de fleste unge ikke betaler skatt.

Videre kan unge gjennomføre småjobber og arbeidsoppgaver i betalerens eget hjem eller fritidsbolig for inntil 6000 kroner i året eller motta lønn fra skattefrie organisasjoner (idrettslag og veldedige organisasjoner) for under 10.000 kroner, uten at dette må rapporteres inn til skattemyndighetene.⁴⁵

Det kan være verdt å se nærmere på beløpsgrensene for slike småjobber. Unges første uformelle arbeidserfaring skjer ofte i tilknytning til egen, nær families eller annen bekjentskaps hjem og husholdning.

Anbefalte tiltak

For å øke arbeidstilgangen til unge anbefales derfor følgende tiltak:

- Gjennomgå og oppdatere forskriften om arbeid for barn og unge med mål om å redusere og liberalisere bestemmelser som øker arbeidsgiveres risiko ved og tilbøyelighet til å ansette unge og barn.
- Særlig se på om dagens aldersgrenser er hensiktsmessige, herunder å tillate arbeid for barn som har fylt 12 år, ved å justere ned fra dagens grense på 13 år.
- Vurdere å liberalisere reguleringen av arbeidstid og arbeidsmengde for unge i sommermånedene
- Opprette en tilskuddsordning for kommunale sykehjem som tilbyr sommer- og deltidsjobber for ungdom.
- Gjennomgå lovverk og praksis i kommunale virksomheter som arbeider med barn, som for eksempel SFO/AKS, barnehager, kulturskoler, idrettsskoler og lignende, med mål om å tilby flere unge jobbmuligheter i skoleferier, samt deltidsstillinger.
- Offentlige helseforetak bør tilby sommerjobber for unge, der det ikke er til hinder for pasientsikkerheten.

- Statlige kulturinstitusjoner bør tilby sommerjobb for ungdom.
- Endre alkoholloven ved å tillate at ungdom som har fylt 16 år kan selge og servere alkoholholdig drikke med 18-års aldersgrense og tillate at voksne som har fylt 18 år, selger og skjenker alkoholholdig drikke med 20-års aldersgrense.
- Tilby arbeidslivsfag som valgfag for alle ungdomsskoleelever i enhver kommune.
- Sommerskoler bør tilby arbeidspraksis og sommerjobb med lønn til ungdomsskoleelever.
- Kommunene bør vurdere en sommerjobbgaranti i minimum to uker for ungdom som fyller eller har fylt 16 år, med videre utvidelse for andre aldersgrupper.
- Opprette statlige tilskudd for kommuner til å tilby ungdomsjobber for elever i utsatte leveområder i andre skoleferier enn sommerferier, som for eksempel høst- og vinterferier.
- Fjerne arbeidsgiveravgift for arbeidstakere som er under 18 år.
- Øke og utvide NAV-tilskuddet for arbeidsgivere som tilbyr unge en sommerjobb, samt andre arbeidsmarkedstiltak i regi av NAV som er rettet mot ungdom som har falt eller er på vei til å falle utenfor samfunnet.⁴⁶
- Opprettholde en frikortgrense til et nivå hvor minst 90 prosent av unge er under grensen.
- Øke beløpsgrensen for småjobber i hjemmet til 12.000 kroner i året.

Civita er en liberal tankesmie, som gjennom sitt arbeid skal bidra til økt kunnskap og oppslutning om liberale verdier, institusjoner og løsninger, og fremme en samfunnsutvikling basert på respekt for individets frihet og personlige ansvar. Den enkeltes publikasjons forfatter(e) står for alle utredninger, konklusjoner og anbefalinger, og disse analysene deles ikke nødvendigvis av andre ansatte, ledelse, styre eller bidragsyttere. Skulle feil eller mangler oppdages, ville vi sette stor pris på tilbakemeldinger, slik at vi kan rette opp eller justere.

Ta kontakt med forfatteren på mats@civita.no eller civita@civita.no

Noter

- 1 Bugge, Merete Drevvatne: arbeid og helse i Store medisinske leksikon på snl.no. Hentet 15. april 2024 fra https://sml.snl.no/arbeid_og_helse
- 2 Utdanning.no, «Hvorfor jobbe?», Artikkel, Hentet 15.04.2024, https://utdanning.no/utdanningsvalg_artikkel_hvorfor_jobbe
- 3 Regjeringen, «Scenarioer for økt sysselsetting i Perspektivmeldingen 2021», Arbeidsnotat 2021/2, Finansdepartementet, April 2021, regjeringen.no, https://www.regjeringen.no/contentassets/4555aa40fc5247de9473e99a5452fd/arbnotat2_2021.pdf
- 4 Nicolaisen, Jon, «De unge må i arbeid», Civita-notat nr. 23/2021, civita.no, https://civita.no/content/uploads/2021/10/Notat_23_2021_de-unge-ma-i-arbeid.pdf
- 5 Epland; Jon, «Færre unge har deltidsjobb», Statistisk Sentralbyrå, Artikkel, Publisert 13.06.2017, ssb.no, <https://www.ssb.no/arbeid-og-lonn/artikler-og-publikasjoner/faerre-unge-jobber>
- 6 Yrkesinntekt er definert som summen av lønnsinntekter og næringsinntekter.
- 7 Stoltz, Gerhard: konjunktur i Store norske leksikon på snl.no. Hentet 28. mai 2024 fra <https://snl.no/konjunktur>
- 8 SSB, Horgen; Erik Herstad, «Åtte år med nedgang i sysselsettingsprosenten», artikkel, 25.08.2017, ssb.no, <https://www.ssb.no/arbeid-og-lonn/artikler-og-publikasjoner/atte-ar-med-nedgang-i-sysselsettingsprosenten>
- 9 Tønnessen, Marianne: arbeidsinnvandring i Store norske leksikon på snl.no. Hentet 28. mai 2024 fra <https://snl.no/arbeidsinnvandring>
- 10 SSB, «Fakta om innvandring», <https://www.ssb.no/innvandring-og-innvandrere/faktaside/innvandring>
- 11 Huseby; Johanne Stenseth, «Arbeidsinnvandring til Norge 2018-2022», Artikkel, Fafo 2022, <https://fafoestforum.no/publikasjoner/arbeidsinnvandring-til-norge-2018-2022> og E24, «Bekymret for at Norge mister arbeidskraft som følge av svak krone: – En alarmerende effekt», Artikkel, 07.04.2024, e24.no, <https://e24.no/norsk-oekonomi/i/mQ7zWE/bekymret-for-at-norge-mister-arbeidskraft-som-foelge-av-svak-krone-en-alarmerende-effekt>
- 12 Hyggen; Christer, forsker II ved NOVA, «Unge i og utenfor arbeidsmarkedet i Norden», Artikkel, Søkelys på arbeidslivet, Nr. 4, 2013, side 360, <https://www.idunn.no/doi/abs/10.18261/ISSN1504-7989-2013-04-05>
- 13 SSB, «Hvem er arbeidsinnvandrerne fra de nyeste EU-landene?», Artikkel, Publisert 28.06.2022, ssb.no, <https://www.ssb.no/befolkning/innvandrere/artikler/hvem-er-arbeidsinnvandrerne-fra-de-nyeste-eu-landene>
- 14 Bratberg, Bernt og Oddbjørn Raaum (2013): Migrasjonsstrømmenes påvirkning på lønns- og arbeidsvilkår. Samfunnsøkonomen. 3/2013, https://www.frisch.uio.no/publikasjoner/pdf/Samfunnsokonomien_Bratsberg_Raaum_3_2013.pdf
- 15 NOU, «Nye sjanser – bedre læring — Kjønnsforskjeller i skoleprestasjoner og utdanningsløp», NOU 2019: 3, 04.02.2019, regjeringen.no, <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/nou-2019-3/id2627718/>
- 16 Wikipedia, «NEET», no.wikipedia.org, <https://no.wikipedia.org/wiki/NEET>
- 17 SSB, Pettersen; Malin, «Omtrent uendret andel unge utenfor fra 2021 til 2022», artikkel, 29.08.2023, ssb.no, <https://www.ssb.no/arbeid-og-lonn/sysselsetting/statistikk/tilknytning-til-arbeid-utdanning-og-velferdsordninger/artikler/omtrent-uendret-andel-unge-utenfor-fra-2021-til-2022>

- 18 DN, «Historien om gamlemor», Artikkel, 16.05.2024, dn.no, <https://www.dn.no/magasinet/forskning/likestilling/kjersti-toppe/fodselstall/historien-om-gamlemor/2-1-1640781>
- 19 Forklaring på «Inntekt etter skatt per forbruksenhet»: For å kunne sammenligne den økonomiske velferden til husholdninger av ulik størrelse og sammensetning justeres husholdningens samlede inntekt etter skatt ved hjelp av ekvivalensskalaer. Husholdningsinntekten fordeles likt ut på alle husholdningsmedlemmer ved hjelp av forbruksvekter. I SSB-artikkelen om unge med yrkes inntekt, har SSB benyttet EU sin ekvivalensskala. I denne skalaen gis første voksne husholdningsmedlem vekten 1, neste voksne får vekten 0,5 og barn får vekten 0,3. En barnefamilie med to voksne og to barn får sum forbruksvekter lik 2,1 og trenger derfor en inntekt som er 2,1 ganger så høy som inntekten til en enslig for å ha samme økonomiske velferdsnivå. Kilde: ssb.no, <https://www.ssb.no/ajax/ordforklaring?key=297405&sprak=no>
- 20 Wikipedia.org, «Signalling (economics)», en.wikipedia.org, [https://en.wikipedia.org/wiki/Signalling_\(economics\)](https://en.wikipedia.org/wiki/Signalling_(economics))
- 21 Gårseth-Nesbakk, Levi: markedseffisiens i Store norske leksikon på snl.no. Hentet 14. mai 2024 fra <https://snl.no/markedseffisiens>
- 22 NRK, «Nær én av to ledige jobber lyses aldri ut», Artikkel, 17.11.2017, nrk.no, <https://www.nrk.no/sorlandet/naer-en-av-to-ledige-jobber-lyses-aldri-ut-1.13780764>
- 23 Arbeidstilsynet, «Barn og ungdom i arbeid», arbeidstilsynet.no, <https://www.arbeidstilsynet.no/arbeidsforhold/tilrettelegging/ungdom-i-arbeid/>
- 24 Lovdata, «Forskrift om arbeid av barn og ungdom», ikrafttredelse 01.07.1998, lovdata.no, <https://lovdata.no/dokument/SFO/forskrift/1998-04-30-551>
- 25 Frifagbevegelse, «Sommerpatruljen fant brudd hos halvparten», Artikkel, 19.07.2023, frifagbevegelse.no, <https://frifagbevegelse.no/nyheter/sommerpatruljen-fant-brudd-hos-halvparten-6.158.974582.e65c1257e8>
- 26 Skatteetaten, «Frikort – bestille og fordele mellom arbeidsgivere», <https://www.skatteetaten.no/person/skatt/skattekort/frikort/> <https://www.skagenfondene.no/tema/konfirmasjon/gave-til-konfirmanten/>
- 27 Nettavisen, «Så mye penger er det vanlig at barn får i ukepenger», Artikkel, Publisert 02.01.2022, nettavisen.no, <https://www.nettavisen.no/okonomi/sa-mye-penger-er-det-vanlig-at-barn-far-i-ukepenger/s/12-95-3424222775>
- 28 Kunnskapsbanken Nord-Norge, «Ungdom om økonomi og karriere 2023», Rapport, Publisert 16.03.2023, kbnn.no, <https://www.kbnn.no/artikkel/ungdom-om-okonomi-og-karriere-2023>
- 29 SSB, «BSU mindre populært enn før», Artikkel, Publisert 08.11.2017, ssb.no, <https://www.ssb.no/inntekt-og-forbruk/artikler-og-publikasjoner/bsu-mindre-populaert-enn-for>
- 30 Dagens Næringsliv, «Her får to av tre bolighjelp fra mamma og pappa: – Ganske voldsomt», artikkel, 03.04.2024, dn.no, <https://www.dn.no/eiendom/her-far-to-av-tre-bolighjelp-fra-mamma-og-pappa-ganske-voldsomt/2-1-1617431>
- 31 Frøyland; Kjetil og Pedersen; Erin, «Betydningen av vanlig arbeid for samfunnsinkludering av barn og unge: En avgrenset sammenstilling av forskningsbasert kunnskap», Arbeidsforskningsinstituttet, OsloMet, AFI FoU-resultater 2019:07, Publisert August 2019, <https://oda.oslomet.no/oda-xmlui/handle/20.500.12199/2869>

- 32 Carter EW, Austin D and Trainor AA. (2012) Predictors of Postschool Employment Outcomes for Young Adults With Severe Disabilities. Journal of Disability Policy Studies 23: 50-63. <https://journals.sagepub.com/doi/abs/10.1177/1044207311414680> og Carter EW, Dutchman N, Ye SUN, et al. (2010) Summer Employment and Community Experiences of Transition-Age Youth With Severe Disabilities. Exceptional Children 76: 194- 212, <https://nyuscholars.nyu.edu/en/publications/summer-employment-and-community-experiences-of-transition-age-you>
- 33 SSB, Bakke; Stine og Røv; Vilde, «Flere unge hadde sommerjobb i fjor», Artikkel, Publisert 20.06.2023, ssb.no, <https://www.ssb.no/arbeid-og-lonn/sysselsetting/statistikk/antall-arbeidsforhold-og-lonn/artikler/flere-unge-hadde-sommerjobb-i-fjor>
- 34 Løken; Katrine Velleesen, «Avgiftskutt kan gi flere unge i arbeid», Innlegg, Dagens Næringsliv, 01.12.2017, nhh.no, <https://www.nhh.no/nhh-bulletin/artikkelarkiv/2017/desember/avgiftskutt-kan-gi-flere-unge-i-arbeid/>
- 35 Oslo kommune, «Arbeidsgivere – Gi ungdom en sjanse», oslo.kommune.no, <https://www.oslo.kommune.no/jobb-i-oslo-kommune/jobb-til-unge/gi-ungdom-en-sjanse/#toc-1>
- 36 Dagsavisen, «Ny rapport: Arbeidsmarkedstiltak får flere ut i jobb», Artikkel, 08.05.2024, dagsavisen.no, <https://www.dagsavisen.no/nyheter/2024/05/08/ny-rapport-arbeidsmarkedstiltak-far-flere-ut-i-jobb/>
- 37 NRK, «Enorme forskjeller i hva unge kan få av sommerjobber», Artikkel, 16.05.2024, nrk.no, <https://www.nrk.no/stor-oslo/det-er-store-forskjeller-for-hvor-mange-unge-som-far-sommerjobb-i-kommuner-og-bydeler-1.16872354>
- 38 TV2, «Rekordmange unge i sommerjobb: – En helt ny kultur», Artikkel, 17.07.2023, tv2.no, <https://www.tv2.no/underholdning/god-morgen-norge/rekordmange-unge-i-sommerjobb-en-helt-ny-kultur/15793189/>
- 39 Rbnett, «I denne kommunen skal alle 10. klassinger som søker sommerjobb få tilbud», artikkel, 17.03.2022, rbnett.no, <https://www.rbnett.no/nyheter/i/L5GzXP/i-denne-kommunen-skal-alle-10-klasseinger-som-soeker-sommerjobb-faa-tilbud>
- 40 Fagforbundet, «Ungdom i sommerjobb på sykehjem», Artikkel, 31.01.2019, Fagforbundet.no, <https://www.fagforbundet.no/a/279934/fag/kreativ-omsorg/aktuelt/ungdom-i-sommerjobb-pa-sykehjem/>
- 41 Sykepleien, «Ikke noe prinsipielt imot at ungdom jobber på sykehus», Artikkel, 23.08.2022, sykepleien.no, <https://sykepleien.no/2022/08/ikke-noe-prinsipielt-imot-ungdom-jobber-pa-sykehus>
- 42 Ung.no, «Kan jeg jobbe på SFO?», 05.04.2022, ung.no, <https://www.ung.no/oss/ZoDtLMI7on1LRpXCVeWc70>
- 43 Lovdata, «Lov om omsetning av alkoholholdig drikk m.v. (alkoholloven)», lovdata.no, <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1989-06-02-27>
- 44 NHO, «Tall og fakta om SMB», Artikkel, 06.02.2024, nho.no, <https://www.nho.no/tema/sma-og-mellomstore-bedrifter/tall-og-fakta-om-smb/>
- 45 Skatteetaten, «Småjobber og tjenester», skatteetaten.no, <https://www.skatteetaten.no/person/skatt/hjelp-til-riktig-skatt/arbeid-trygd-og-pensjon/hobby-ekstrinntekt-og-smajobber/smajobber-og-tjenester/>
- 46 NAV, «Tilskudd til sommerjobb», nav.no, <https://www.nav.no/tilskudd-sommerjobb>